

PROTECTION BRIEF III SLOVENSKO

júl 2023 – marec 2024

Operatívny kontext

Počas obdobia, ktoré pokrýva tento Protection Brief III (júl 2023 – marec 2024), prekročilo hranicu z Ukrajiny na Slovensko 686 584 osôb, čím sa ich celkový počet od začiatku ozbrojeného konfliktu vo februári 2022 zvýšil na takmer 2,2 milióna. K 31. marcu 2024 malo na Slovensku štatút dočasného útočiska 118 921 utečieniek a utečencov,¹ ktorí museli odísť z Ukrajiny a 235 požiadalo o azyl.²

Slovenská vláda naďalej veľkoryso a solidárne reagovala na svoj doteraz najväčší príchod utečieniek a utečencov. Situácia medzi júlom 2023 a marcom 2024 sa vyznačovala zvýšenou dôležitosťou začlenenia utečieniek a utečencov do štátnych a miestnych verejných služieb a všeobecnejšie ich sociálno-ekonomického začlenenia do hostiteľskej spoločnosti na Slovensku. Zároveň utečenci na Slovensku, najmä tí najzraniteľnejší a tí, ktorí prišli nedávno naďalej čelili rôznym naliehavým potrebám.³

V nadväznosti na témy preberané v Protection Brief II⁴ (prístup k zdravotnej starostlivosti, vzdelávaniu a zamestnaniu) vláda Slovenskej republiky pracovala na niekoľkých dôležitých opatreniach na podporu ochrany a inklúzie utečieniek a utečencov:

- V septembri 2023 vláda rozšírila zdravotnú starostlivosť pre dospelé osoby s dočasným útočiskom z "neodkladnej a potrebnej" starostlivosti na plný rozsah, čím nadviazala na podobné predchádzajúce rozšírenie pre deti utečencov.⁵ Na praktické zavedenie tohto dôležitého opatrenia prijatého vládou je kľúčové zabezpečiť praktické prijímanie osôb s dočasným útočiskom zdravotníckymi pracovníkmi bez ohľadu na ich "tolerovaný pobyt", ktorý vyplýva z ich štatútu dočasného útočiska.⁶ Rovnako je dôležité posilniť informovanosť zdravotníckych pracovníkov a verejnej zdravotnej poisťovne o právach utečencov na zdravotnú starostlivosť.⁷
- Od začiatku roka 2024 prebiehali prípravy na zavedenie povinnej školskej dochádzky pre deti s dočasným útočiskom, čo je kľúčové pre zabezpečenie ich práva na vzdelanie na Slovensku. Napriek tomu neboli legislatívne zmeny zavedené pred začiatkom nového školského roka 2024/2025. Preto sa od školského roka 2024/2025 Slovensko stane jedinou krajinou v rámci

¹ Pojmy "utečenec" a "osoba s dočasným útočiskom" sa v tomto dokumente používajú zameniteľne.

² UNHCR (2024), [Operational Data Portal: Ukraine Refugee Situation – Slovakia](#).

³ UNHCR (2023), [Regional Protection Profiling and Monitoring: Protection Risks and Needs of Refugees from Ukraine](#); UNHCR (2024), [Regional Protection Profiling and Monitoring: Protection Risks and Needs of Refugees from Ukraine](#); UNHCR, IOM, WHO, UNICEF (2023), [Multi-Sector Needs Assessment Slovakia](#).

⁴ UNHCR (2023), [Protection Brief II Slovakia](#).

⁵ Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky (2023), [Určenie rozsahu potrebnej zdravotnej starostlivosti](#). Plná starostlivosť nezahŕňa kúpeľnú liečbu.

⁶ Osoby s dočasným útočiskom často nie sú prijímané zdravotníckymi pracovníkmi z dôvodu ich "tolerovaného pobytu" (s dočasným útočiskom nemajú možnosť mať prechodný alebo trvalý pobyt na Slovensku). UNHCR víta, že po období, na ktoré sa vzťahuje tento Protection Brief (júl 2023 – marec 2024), slovenský parlament v júni 2024 prijal legislatívnu zmenu, ktorou sa stanovuje, že zdravotnícki pracovníci nemôžu odmietnuť utečencov na základe kapacitných obmedzení, rovnako ako nemôžu odmietnuť ľudí s trvalým alebo prechodným pobytom, v lokalite konkrétneho lekára. Národná rada Slovenskej republiky (2024), [Vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony](#).

⁷ Zdravotnícki pracovníci často ne poznajú práva osôb s dočasným útočiskom na zdravotnú starostlivosť, čo vedie napr. k neodôvodneným finančným poplatkom za postupy, ktoré by mali byť bezplatné.

Regionálneho plánu reakcie na príchod utečencov z Ukrajiny,⁸ v ktorej vzdelávanie nebude výslovne povinné pre deti s dočasným útočiskom.

- V marci 2024 vláda schválila návrh legislatívnej novely, ktorá umožňuje samostatnú zárobkovú činnosť osôb s dočasným útočiskom, v súlade so smernicou Európskej únie (EÚ) o dočasnej ochrane a s praxou v rôznych krajinách EÚ.⁹

Jedná sa o dôležité novinky v kľúčových oblastiach. Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR) naďalej úzko spolupracuje s vládou Slovenskej republiky pri riešení medzier a výziev ako aj ďalšom posilňovaní ochrany a inklúzie utečencov v krajine.

UNHCR aktívne monitoroval a vyhodnocoval situáciu a potreby utečieniek a utečencov na Slovensku prostredníctvom Protection Profiling a Monitoring,¹⁰ skupinových diskusií s utečenkami a utečencami, Multi-Sector Needs Assessment (MSNA) v spolupráci s IOM, WHO a UNICEF¹¹ a Site Mapping a Monitoring v spolupráci s IOM.^{12,13} Tento Protection Brief III konsoliduje a analyzuje zistenia týkajúce sa ubytovania, začlenenia do sociálneho systému a prístupu k spoľahlivým informáciám, doplnené o ďalšie zdroje údajov. Opisuje tiež odpoveď UNHCR a jeho partnerov,¹⁴ ktorí podporujú vládu Slovenskej republiky a miestne samosprávy pri riešení medzier a výziev. Napokon ponúka odporúčania na posilnenie ochrany a inklúzie utečieniek a utečencov.

Kľúčové trendy a čísla¹⁵

50% - 45%

júl-dec. 2023 jan.-mar. 2024

respondentov uviedlo **ubytovanie** ako jednu zo svojich naliehavých potrieb

19% - 27%

júl-dec. 2023 Jan.-mar. 2024

respondentov uviedlo, že **môžu zostať vo svojom súčasnom ubytovaní** menej ako 3 mesiace

35%

jan.-mar. 2024

respondentov **požiadalo o niektorú z foriem štátnych príspevkov** pre zraniteľné skupiny

81%

Jan.-mar. 2024

respondentov malo **potrebu získať viac informácií** o aspoň jednej oblasti spomedzi ich potrieb, pričom finančná pomoc, zdravotná starostlivosť, ubytovanie a pracovné príležitosti boli najdôležitejšími usernameami

Analýza

Ubytovanie

V reakcii na utečeneckú situáciu vyplývajúcu z konfliktu na Ukrajine, slovenská vláda urýchlene zaviedla humanitárne orientovaný systém podpory ubytovania pre osoby s dočasným útočiskom. Tento systém podpory, ktorý bol v platnosti do júna 2024, zahŕňal dve hlavné zložky: 1) príspevok od Ministerstva vnútra pre súkromných vlastníkov nehnuteľností, ktorí ponúkli svoje byty a domy utečencom bezplatne,

⁸ Regional Refugee Response for the Ukraine Situation (2024), [Ukraine Situation: Regional Refugee Response Plan - January-December 2024](#).

⁹ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (2024), [Vláda schválila zmeny v zákone o pobyte cudzincov](#). Po období, ktoré pokrýva tento Protection Brief III, v júni 2024, bola legislatívna zmena schválená aj slovenským parlamentom. Národná rada Slovenskej republiky (2024), [Vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony](#).

¹⁰ UNHCR (2023), [Regional Protection Profiling and Monitoring: Protection Risks and Needs of Refugees from Ukraine](#); UNHCR (2024), [Regional Protection Profiling and Monitoring: Protection Risks and Needs of Refugees from Ukraine](#); V období od júla 2023 do marca 2024 sa uskutočnilo 3 859 Protection Profiling a Monitoring rozhovorov (pokrývajúc 2 744 členov domácností). Vzhľadom na metodické obmedzenia nie je možné výsledky nevyhnutne extrapolovať na celú populáciu utečencov z Ukrajiny na Slovensku a len naznačujú ich situáciu.

¹¹ UNHCR, IOM, WHO, UNICEF (2023), [Multi-Sector Needs Assessment Slovakia](#).

¹² UNHCR, IOM (2024), Site Mapping and Monitoring [dokument v príprave].

¹³ UNHCR Slovensko je vďačné za rozsiahlu spoluprácu so svojimi partnermi – Slovenskou humanitárnou radou, Človekom v ohrození, Ligou za ľudské práva a Mareenou – na zbere údajov.

¹⁴ S cieľom posilniť ochranu a inklúziu utečencov na Slovensku UNHCR spolupracuje so svojimi financovanými partnermi v celej krajine, a to so Slovenskou humanitárnou radou, Človekom v ohrození, Ligou za ľudské práva, Mareenou, Sme Spolu, Ligou za duševné zdravie, Platformou rodín detí so zdravotným znevýhodnením a Centrom pre výskum etnicity a kultúry.

¹⁵ UNHCR (2023), [Regional Protection Profiling and Monitoring: Protection Risks and Needs of Refugees from Ukraine](#); UNHCR (2024), [Regional Protection Profiling and Monitoring: Protection Risks and Needs of Refugees from Ukraine](#).

ako aj pre vlastníkov nekomerčných hromadných ubytovacích zariadení¹⁶ a 2) príspevok od Ministerstva dopravy pre komerčných poskytovateľov ubytovania (hotely, ubytovne, súkromné nocľahárne atď.), ktorý umožňoval doplatky zo strany utečencov.¹⁷ Podľa oficiálnych údajov v decembri 2023 využilo tieto príspevky viac ako 46 000 utečieniek a utečencov.¹⁸ Okrem toho Slovenská vláda poskytla rôzne azylové zariadenia a najväčšie hromadné ubytovacie zariadenie v Gabčíkove, spravované Migračným úradom Ministerstva vnútra, pre ubytovanie prevažne zraniteľných osôb s dočasným útočiskom. Nakoniec vláda taktiež využila štátne ubytovacie zariadenia určené na vzdelávacie alebo rekreačné účely na podporu ubytovacích potrieb utečencov. Tieto opatrenia zabezpečovali súlad so smernicou EÚ o dočasnej ochrane a právo utečieniek a utečencov na ubytovanie. V rámci skupinových diskusií s UNHCR utečenci opakovane vyjadrili veľkú vďaku za túto podporu, oceňujúc pomoc vlády, miestnych komunít a vlastníkov nehnuteľností.

Údaje z Protection Profiling a Monitoring a MSNA ukázali, že väčšina utečieniek a utečencov na Slovensku žila v súkromnom ubytovaní (t.j. v bytoch alebo domoch). Zároveň, značný počet utečencov tiež býval v hromadných ubytovacích zariadeniach.¹⁹ Konkrétne, údaje z MSNA ukázali, že 47 % respondentov malo vlastné ubytovanie, 18 % bývalo v zdieľanom ubytovaní, 22 % v hromadných zariadeniach a 10 % v hoteloch alebo hosteloch. Prevažná väčšina respondentov Protection Profiling a Monitoring (97 % v období od januára do marca 2024) uviedla, že má nájomnú zmluvu a 84 % respondentov v prieskume MSNA neuviedlo žiadne problémy s podmienkami ubytovania. Zároveň, 15 % respondentov zaznamenalo ťažkosti, najmä s nedostatočným súkromím (34 %). Ako poznamenal odborník na ubytovanie v analýze MSNA:

"Dôležitým zistením z údajov je preplnenosť ubytovacích jednotiek, s priemerom 0,8 izby na osobu v domácnostiach utečieniek a utečencov. Ak by boli domácnosti utečencov zaradené do osobitnej kategórie v porovnaní Európskej komisie, situácia domácností utečencov na Slovensku by sa ukázala ako najmenej priaznivá z hľadiska priemerného počtu izieb na osobu, čo poukazuje na vážny problém v ubytovacích podmienkach pre túto demografickú skupinu."²⁰

Medzi ďalšie problémy, ktoré utečienky a utečenci uvádzali, patrila nemožnosť variť a/alebo skladovať potraviny (26 %), nedostatok samostatných sprch a/alebo toaliet (25 %), neschopnosť udržať sa v teple alebo chlade (11 %) a nedostatočná čistota priestoru (10 %). Ďalších 6 % sa stretlo s nedostatočným vykurovaním, izoláciou alebo dostupnosťou teplej vody, čo sťažovalo prípravu na zimu.²¹ Okrem toho sa od všetkých utečieniek a utečencov, ktorí využívali príspevky za ubytovanie, vyžadovalo, aby sa raz mesačne osobne dostavili na miestne úrady, čo môže byť obzvlášť náročné pre osoby so zdravotným znevýhodnením alebo osoby s vážnymi zdravotnými ťažkosťami.²²

Site Mapping a Monitoring odhalil, že podmienky ubytovania boli obzvlášť náročné pre najzraniteľnejšie skupiny. Veľká časť hromadných ubytovacích zariadení v prieskume uviedla, že ubytováva osoby s rôznymi špecifickými potrebami, vrátane starších osôb (61 %), osamelých rodičov alebo opatrovateľov (24 %), osôb so zdravotným znevýhodnením (20 %) alebo osôb s vážnymi zdravotnými ťažkosťami (12 %). Napriek tomu väčšina zariadení (68 z 83 v prieskume) uviedla, že nemá vybavenie na zabezpečenie potrieb starších osôb a osôb so zdravotným znevýhodnením, 36 % zariadení v prieskume uviedlo, že nie sú prístupné pre osoby so zdravotným znevýhodnením, 35 % nemalo bezbariérové sprchy a 59 % nemalo bezbariérové toalety.²³

Slovenská vláda dôsledne zabezpečovala potrebné predĺženia príspevkov za ubytovanie.²⁴ Avšak načasovanie týchto predĺžení – niekedy len pár dní pred vypršaním predchádzajúceho programu –

¹⁶ Ministry vnútra Slovenskej republiky (2024), [Informácie k príspevku za ubytovanie cudzinca podľa zákona o azyle](#).

¹⁷ Ministerstvo dopravy Slovenskej republiky (2024), [Lex Ukrajina](#). Po uplynutí obdobia, na ktoré sa vzťahuje tento Protection Brief III, od júla 2024 už poskytovatelia komerčného ubytovania nemajú nárok na príspevky za ubytovanie osôb s dočasným útočiskom.

¹⁸ Úrad vlády Slovenskej republiky (2024), [Systémové riešenie poskytovania a financovania dodatočných výdavkov súvisiacich s odídencami z Ukrajiny](#).

¹⁹ UNHCR (2023), [Regional Protection Profiling and Monitoring: Protection Risks and Needs of Refugees from Ukraine](#); UNHCR (2024), [Regional Protection Profiling and Monitoring: Protection Risks and Needs of Refugees from Ukraine](#); UNHCR, IOM, WHO, UNICEF (2023), [Multi-Sector Needs Assessment Slovakia](#).

²⁰ UNHCR, IOM, WHO, UNICEF (2023), [Multi-Sector Needs Assessment Slovakia](#), s. 23.

²¹ UNHCR, IOM, WHO, UNICEF (2023), [Multi-Sector Needs Assessment Slovakia](#).

²² Zavedením nového systému podpory ubytovania od júla 2024, ako sa vysvetľuje ďalej v dokumente, sa frekvencia požadovaných dostavení sa na miestne úrady zvýšila z raz na dvakrát mesačne, čo predstavuje ďalšie výzvy najmä pre utečencov so zdravotným znevýhodnením alebo osoby s vážnymi zdravotnými ťažkosťami.

²³ UNHCR, IOM (2024), Site Mapping and Monitoring [dokument v príprave].

²⁴ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (2024), [Vláda schválila zmeny v poskytovaní príspevkov za ubytovanie odídencov z Ukrajiny](#); Ministerstvo dopravy Slovenskej republiky (2024), [Ubytovanie odídencov v období apríl 2024 - jún 2024](#).

vyvolalo neistotu a úzkosť medzi niektorými utečenkami a utečencami. Obávali sa možného vysťahovania, bezdomovectva alebo núteného návratu na Ukrajinu a nemohli podpísať nové nájomné zmluvy. Keď sa blížil koniec programu, utečenky a utečenci žijúci v jednom hromadnom ubytovacom zariadení vysvetlili UNHCR, že pravidelne kontrolovali, či sú ich osobné veci stále v ich izbách. Tí, ktorí pochádzali z najviac konfliktom postihnutých oblastí Ukrajiny tiež uviedli, že už nemajú domov na Ukrajine a nevedia, čo robiť, ak by pomoc s ubytovaním skončila. V tejto súvislosti 32 % kolektívnych ubytovacích zariadení v prieskume Site Mapping a Monitoring skutočne uviedlo, že si nie sú istí, či bude ubytovanie naďalej poskytované, ak by príspevok bol úplne zrušený, a 22 % uviedlo, že by nepokračovali.²⁵

Od júla do decembra 2023, 44 % respondentov Protection Profiling a Monitoring uviedlo, že môžu zostať vo svojom ubytovaní bez špecifického časového obmedzenia. Tento údaj klesol na 36 % medzi januárom a marcom 2024. Niektorí utečenci (16 % medzi júlom a decembrom 2023 a 15 % medzi januárom a marcom 2024) uviedli, že môžu zostať vo svojom súčasnom ubytovaní iba 1-3 mesiace. Podiel utečieniek a utečencov, ktorí mohli zostať menej ako jeden mesiac, sa zvýšil z 3 % medzi júlom a decembrom 2023 na 12 % medzi januárom a marcom 2024. Tieto čísla boli v súlade s neistotou týkajúcou sa budúcnosti príspevkov za ubytovanie v prvej polovici roka 2024. Medzi tými, ktorí mohli zostať vo svojom ubytovaní menej ako 3 mesiace, bolo hlavným dôvodom odchodu ukončenie programu príspevkov za ubytovanie (70 % medzi januárom a marcom 2024).²⁶ Okrem toho Site Mapping a Monitoring tiež ukázal, že 46 % hromadných ubytovacích zariadení poskytuje utečencom krátku výpovednú lehotu dvoch alebo menej týždňov predtým ako musia odísť.²⁷

Od februára 2024 slovenská vláda znížila príspevky za ubytovanie na polovicu.²⁸ V dôsledku toho utečenci informovali o mnohých prípadoch, keď vlastníci nehnuteľností, v rozpore so zákonom, požadovali od utečieniek a utečencov zaplataenie rozdielu, vrátane prípadov, keď celkové sumy, ktoré vlastníci dostávali presahovali trhové ceny. Táto prax bola pozorovaná aj v niektorých hromadných ubytovacích zariadeniach, kde komerční vlastníci, aj keď legálne, požadovali nadmerné doplatky bez ohľadu na podmienky v hromadných ubytovniach alebo internátoch. Protection Profiling a Monitoring ukázal, že pri znížených príspevkoch za ubytovanie budú utečenci musieť finančne prispievať na prevádzkové náklady v 69 % hromadných ubytovacích zariadení v prieskume.²⁹ Zároveň sa v rámci skupinových diskusií potvrdilo, že zraniteľné skupiny, ktoré sa nemôžu zamestnať na Slovensku, skutočne nie sú schopné pokryť tieto dodatočné náklady na ubytovanie. Týka sa to najmä starších osôb s nízkymi dôchodkami z Ukrajiny, osamelých matiek, ktoré sa starajú o svoje deti, osôb so zdravotným znevýhodnením, osôb s vážnymi zdravotnými ťažkosťami a tých, ktorí prišli nedávno a ešte si nedokázali nájsť zamestnanie.

V odpovedi na zložitú situáciu s ubytovaním UNHCR podporil vládu Slovenskej republiky a miestne samosprávy prostredníctvom svojich partnerských organizácií, vrátane tých v centrách Blue Dot, cez poradenstvo a pomoc zraniteľným utečencom pri hľadaní ubytovania. V tejto súvislosti sa ukázala ako kľúčová široká prítomnosť partnerov UNHCR po Slovensku a rozsiahly dosah mobilných terénnych tímov do odľahlých lokalít. Dopyt po ich službách vzrástol začiatkom roka 2024, keď sa upravila výška príspevkov a budúcnosť príspevkov bola neistá.

V marci 2024 vláda Slovenskej republiky prijala plán, ktorý poveril rôzne ministerstvá vypracovať nový udržateľný systém podpory ubytovania.³⁰ Po období, ktoré pokrýva tento Protection Brief III, nový systém nadobudol účinnosť od júla 2024.³¹ V rámci tohto systému už komerční poskytovatelia

²⁵ UNHCR, IOM (2024), Site Mapping and Monitoring [dokument v príprave].

²⁶ UNHCR (2023), [Regional Protection Profiling and Monitoring: Protection Risks and Needs of Refugees from Ukraine](#); UNHCR (2024), [Regional Protection Profiling and Monitoring: Protection Risks and Needs of Refugees from Ukraine](#).

²⁷ UNHCR, IOM (2024), Site Mapping and Monitoring [dokument v príprave].

²⁸ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (2024), [Kabinet rozhodol o predĺžení poskytovania dočasného útočiska aj o zmenách pri poskytovaní príspevku za ubytovanie](#); Ministerstvo dopravy Slovenskej republiky (2024), [Ministerstvo dopravy upravuje príspevok za ubytovanie odídených](#).

²⁹ UNHCR, IOM (2024), Site Mapping and Monitoring [dokument v príprave].

³⁰ Úrad vlády Slovenskej republiky (2024), [Systémové riešenie poskytovania a financovania dodatočných výdavkov súvisiacich s odídencami z Ukrajiny](#).

³¹ Národná rada Slovenskej republiky (2024), [Vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony](#).

ubytovania (hotely, ubytovne, súkromné nocľahárne atď.) nie sú oprávnení poberať príspevky, a podpora sa zameriava len na utečencov, ktorí prišli nedávno a osoby s určitými zraniteľnosťami.³²

Začlenenie do sociálneho systému

Vláda Slovenskej republiky umožnila osobám s dočasným útočiskom prístup k významnej časti verejného sociálneho systému na rovnakej úrovni ako slovenskí občania. Utečenky a utečenci môžu využívať rôzne štátom poskytované sociálne príspevky, ktoré sú zabezpečované predovšetkým prostredníctvom Úradov práce, sociálnych vecí a rodiny. Kľúčovým príspevkom je pomoc v hmotnej núdzi určená pre jednotlivcov, ktorých príjem domácnosti klesá pod hranicu životného minima.³³ Táto pomoc je obzvlášť dôležitá pre starších ľudí, osamelé matky s deťmi, osoby so zdravotným znevýhodnením, osoby s vážnymi zdravotnými ťažkosťami alebo utečencov, ktorí prišli nedávno. Podľa oficiálnych údajov dostalo v januári 2024 pomoc v hmotnej núdzi viac ako 12 000 utečieniek a utečencov.³⁴ Ďalším dôležitým nástrojom sociálnej ochrany je dotácia na podporu humanitárnej pomoci osobe s osobitnou ochranou v súvislosti s jej závažným zdravotným postihnutím, ktorá je k dispozícii utečencom s dvoma rôznymi stupňami ťažkého zdravotného znevýhodnenia. Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny vykonávajú individuálne posúdenia s cieľom určiť oprávnenosť a výšku pomoci. Podľa oficiálnych údajov dostalo v septembri 2023 tento príspevok viac ako 1 400 utečieniek a utečencov.³⁵ Medzi ďalšie dôležité nástroje, ktoré majú osoby s dočasným útočiskom k dispozícii, patrí príspevok na starostlivosť o dieťa, dotácia na podporu výchovy k stravovacím návykom dieťaťa, dotácia na školské potreby a príspevok na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa. Okrem toho, štátom podporovaný systém ubytovania pre utečencov dopĺňa všetky tieto uvedené príspevky.

Dôležité je taktiež, ako uviedol aj Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím, že Slovenská vláda umožnila osobám s dočasným útočiskom prístup k verejnemu systému sociálnych služieb vrátane opatrovateľskej starostlivosti alebo domovov dôchodcov a niektorí odborníci z radov utečieniek a utečencov s príslušným vzdelaním boli tiež začlenení do sociálnych služieb ako kvalifikovaní zamestnanci.³⁶

Na druhej strane, niektoré sociálne príspevky zostávajú pre utečenky a utečencov nedostupné z dôvodu ich právneho postavenia, keďže dočasné útočisko nie je viazané na prechodný alebo trvalý pobyt na Slovensku a namiesto toho sa im poskytuje "tolerovaný pobyt". Tieto dávky zahŕňajú rodičovský príspevok, prídavok na dieťa, kompenzáciu pre osoby so zdravotným postihnutím, príspevok pri narodení dieťaťa, náhradné výživné, príspevok na pohreb, aktivačný príspevok a dávku v nezamestnanosti. Pokiaľ ide o dávku v nezamestnanosti, osoby s dočasným útočiskom odvádzajú zodpovedajúcu sumu do Sociálnej poisťovne bez toho, aby si o túto dávku mohli nárokovať. Podľa oficiálnych štatistík bolo k marcu 2024 na Slovensku zamestnaných približne 30 000 utečieniek a utečencov z Ukrajiny s dočasným útočiskom.³⁷ Ich povinné odvody do Sociálnej poisťovne sú rovnocenné s odvodmi zamestnaných slovenských občanov, vrátane odvodov na poistenie v nezamestnanosti, z ktorého sa financuje práve dávka v nezamestnanosti.³⁸ Zamestnanci na Slovensku majú spravidla nárok na túto dávku ak platili príslušný odvod najmenej dva roky a sú evidovaní v registri uchádzačov o zamestnanie Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny. Osoby s dočasným útočiskom sa doň však nemôžu zapísať, pretože nemajú prechodný alebo trvalý pobyt. Ak teda približne 30 000 zamestnaných osôb s dočasným útočiskom

³² V rámci nového systému podpory ubytovania poskytuje dotáciu Ministerstvo vnútra majiteľom ubytovania, ktorí poskytujú bezplatné ubytovanie osobám s dočasným útočiskom počas počiatočných 120 dní od prvého získania dočasného útočiska na Slovensku; a dlhšie ako 120 dní len ak je osoba s dočasným útočiskom považovaná za zraniteľnú osobu. Podľa nového systému sa za zraniteľnú osobu považuje:

- člen domácnosti, ktorá poberá pomoc v hmotnej núdzi od Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny,
- osoba so závažným zdravotným postihnutím, ktorá poberá dotáciu na podporu humanitárnej pomoci osobe so závažným zdravotným postihnutím od Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny,
- osoba vo veku 65 rokov alebo staršia,
- jeden z rodičov alebo osoba, ktorá sa na základe rozhodnutia súdu stará o dieťa do piatich rokov veku,
- ich dieťa do piatich rokov veku.

Okrem toho v rámci nového systému môžu zariadenia spravované Migračným úradom ubytovať aj osoby s dočasným útočiskom na prvých 120 dní; alebo dlhšie len vtedy, ak majú 65 rokov alebo viac, sú osamelí rodičia alebo opatrovatelia detí mladších ako 5 rokov a ich deti mladšie ako päť rokov.

³³ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (2024), [Životné minimum](#).

³⁴ Úrad vlády Slovenskej republiky (2024), [Systémové riešenie poskytovania a financovania dodatočných výdavkov súvisiacich s odídencami z Ukrajiny](#).

³⁵ Úrad vlády Slovenskej republiky (2024), [Systémové riešenie poskytovania a financovania dodatočných výdavkov súvisiacich s odídencami z Ukrajiny](#).

³⁶ Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím (2024), [Správa o činnosti komisára pre osoby so zdravotným postihnutím za rok 2023](#); Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (2022), [Usmernenie pre poskytovateľov sociálnych služieb v oblasti poskytovania sociálnych služieb osobám prichádzajúcim z Ukrajiny \(k 3. marcu 2022\)](#).

³⁷ Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, [Zamestnávanie cudzincov na území Slovenskej republiky za rok 2024](#).

³⁸ Sociálna poisťovňa (2024), [Tabuľky platenia poisťného od 1. januára 2024](#).

zarábalo čo i len minimálnu mzdu (pričom mnohí z nich určite zarábali viac), možno odhadnúť, že na dávku v nezamestnanosti, ku ktorej nemajú prístup, prispievajú mesačne viac ako 337 000 eur. Zväzanie rozšírenia prístupu k tejto a ďalším sociálnym príspevkom, ktoré v súčasnosti nie sú dostupné pre osoby s dočasným útočiskom, predstavuje veľkú príležitosť na posilnenie sociálnej ochrany najzraniteľnejších osôb.

Pokiaľ ide konkrétne o utečencov so zdravotným znevýhodnením, umožnenie ich prístupu k rôznym kompenzačným príspevkom vrátane osobnej asistencie, dopravy, prispôsobenia ubytovania alebo nákupu pomôcok pre osoby so zdravotným znevýhodnením by tiež výrazne podporilo túto obzvlášť zraniteľnú skupinu. Ako povedal jeden z utečencov počas skupinovej diskusie s UNHCR:

"Osoby so zdravotným znevýhodnením v mnohých prípadoch nemôžu pracovať; potrebujú dodatočnú finančnú pomoc a podporu, napríklad na pokrytie nákladov na protézy, invalidné vozíky..."

Účastník skupinovej diskusie v Opatovskej Novej Vsi³⁹

MSNA naozaj potvrdilo nižšiu úroveň zamestnanosti v domácnostiach utečieniek a utečencov so zdravotným znevýhodnením, v porovnaní s inými domácnosťami utečencov.⁴⁰ Okrem toho, umožnenie ich prístupu k formám podpory, ktoré sú v súčasnosti viazané na preukaz osoby s ťažkým zdravotným postihnutím (ktorý osoby s dočasným útočiskom nemôžu získať) – napr. zľavnená doprava, prístup k verejným službám za nulové alebo za znížené náklady alebo osobitné pracovné podmienky – by tiež významne posilnilo ich ochranu a inklúziu.

Podľa údajov Protection Profiling a Monitoring 35 % utečieniek a utečencov oslovených v období medzi januárom a marcom 2024 požiadalo o niektorú formu štátom poskytovaných sociálnych príspevkov pre zraniteľné skupiny. Spomedzi nich, 90 % neuviedlo žiadne ťažkosti s prístupom k týmto príspevkom. Spomedzi tých (10 %), ktorí problémy mali, bola jazyková bariéra najčastejšie hlásenou ťažkosťou (49 %), nasledovala dlhá čakacia doba (21 %), považovanie za neoprávnenú osobu (13 %) alebo nedostatok potrebných dokumentov (10 %).⁴¹

UNHCR si na základe poradenstva a pomoci svojich partnerov v mnohých individuálnych prípadoch všimol výzvy, ktorým čelia niektorí utečenci so zdravotným znevýhodnením pri prístupe k dotácii na podporu humanitárnej pomoci osobe s osobitnou ochranou v súvislosti s jej závažným zdravotným postihnutím. Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím poukázal na niekoľko systémových problémov, vrátane príliš prísnych kritérií oprávnenosti, ktoré nepriaznivo vplyvajú na schopnosť utečieniek a utečencov so zdravotným znevýhodnením pokryť ich základné potreby, vysokej miery subjektivity v posudzovanom procese, právnej neistoty, nepredvídateľnosti rozhodnutí, nedostatočne odôvodnených rozhodnutí, absencie právnych prostriedkov nápravy a nemožnosť retroaktívnych platieb. Úrad komisára uviedol, že v roku 2023 preskúmal a pomohol s 20 prípadmi, pričom zistil, že oprávnenosť bola nesprávne posúdená v 14 prípadoch, vrátane závažných stavov ako je reumatoidná artritída, post-laryngektomický stav v dôsledku rakoviny a imobilita spôsobená mozgovou mŕtvicou.⁴²

S cieľom uľahčiť prístup zraniteľných utečieniek a utečencov k sociálnemu systému a pomôcť prekonať niektoré praktické výzvy UNHCR podporil Slovenskú vládu a miestne samosprávy prostredníctvom svojich partnerských organizácií, vrátane tých v centrách Blue Dot, ktoré poskytovali sociálne poradenstvo a individuálnu podporu utečencom na mnohých miestach a prostredníctvom mobilných terénnych tímov. Okrem toho, počas 10 mesiacov poskytoval partner UNHCR v Bratislave tlmočenie bratislavskému Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny pri posudzovaní oprávnenosti na podporu osôb so zdravotným znevýhodnením.

UNHCR tiež materiálne podporil Banskobystrický samosprávny kraj, ktorému daroval zariadenie do 10 centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti. Tieto centrá uľahčujú prístup k sociálnemu systému a zdravotnej starostlivosti starším ľuďom, osobám so zdravotným znevýhodnením a osobám v krízových situáciách spomedzi zraniteľných slovenských občanov a utečencov, najmä v odľahlých

³⁹ UNHCR, IOM, WHO, UNICEF (2024), [Slovakia: Multi-Sector Needs Assessment 2023 - Annex Report on Persons with Disabilities - June 2024](#), s. 4.

⁴⁰ UNHCR, IOM, WHO, UNICEF (2024), [Slovakia: Multi-Sector Needs Assessment 2023 - Annex Report on Persons with Disabilities - June 2024](#).

⁴¹ UNHCR (2024), [Profilovanie a monitorovanie regionálnej ochrany: riziká a potreby ochrany utečencov z Ukrajiny](#).

⁴² Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím (2024), [Správa o činnosti komisára pre osoby so zdravotným postihnutím za rok 2023](#).

lokalitách. Na podporu Slovenskej vlády UNHCR v spolupráci s UNICEF tiež poskytol v období od júla do decembra 2023 cieleňú finančnú pomoc 19 500 zraniteľným utečencom, čím doplnil verejný sociálny systém.

Prístup k spoľahlivým informáciám

Zabezpečenie prístupu utečieniek a utečencov k relevantným a spoľahlivým informáciám o ich právach a dostupných službách je kľúčové pre ich ochranu a úspešné začlenenie do hostiteľskej krajiny. Na Slovensku MSNA odhalilo, že 75 % respondentov nečelilo problémom v prístupe k informáciám o svojich právach a službách. Zvyšných 25 % uviedlo ako hlavné prekážky ťažkosti súvisiace s nedostatkom znalostí o tom, kde informácie nájsť (55 %), nedostupnosť informácií v ich jazyku (28 %) a neistotu, ktorým informáciám dôverovať (21 %).⁴³

Podľa Protection Profiling a Monitoring utečenky a utečenci na Slovensku vyjadrili potrebu získať viac informácií o kľúčových aspektoch každodenného života. Patrí medzi ne finančná pomoc (44 % medzi júlom a decembrom 2023 a 35 % v období január až marec 2024), zdravotná starostlivosť (33 % za obe obdobia), ubytovanie (23 % a 24 %) a pracovné príležitosti (23 % a 21 %).⁴⁴ Tieto zistenia sa odrazili aj v skupinových diskusiách s UNHCR, kde utečenci vyjadrili potrebu dodatočných a jasných informácií o finančnej pomoci od agentúr OSN, zápise detí do škôl, dostupnom ubytovaní a prístupe k zdravotnej starostlivosti.

Väčšina utečieniek a utečencov (55 %) uprednostnila komunikáciu informácií prostredníctvom sociálnych sietí, nasledovala komunikácia cez telefón (31 %) a webové stránky (28 %).⁴⁵ V súlade s tým vláda Slovenskej republiky, niektoré miestne samosprávy a rôzni humanitárni aktéri v krajine zriadili kanály na sociálnych sieťach, telefónne linky a webové stránky alebo sekcie webových stránok v ukrajinčine a angličtine s informáciami pre utečencov. Toto pomohlo sprístupniť informácie pre veľkú časť komunity.

Zároveň, 22 % respondentov uprednostnilo poskytovanie informácií osobne a 21 % cez rodinu alebo priateľov.⁴⁶ V MSNA domácnosti "so zdravotným znevýhodnením uviedli, že čelia väčším problémom s prístupom k informáciám, najmä kvôli nedostatku znalostí o dostupných zdrojoch informácií".⁴⁷ Ťažkostiam čelilo 34 % a 39 % domácností s človekom so zdravotným znevýhodnením (v závislosti od stupňa zdravotného postihnutia), oproti 24 % domácností bez takéhoto člena domácnosti.⁴⁸ Hoci je digitálne poskytovanie informácií kľúčové, často sú to tí najzraniteľnejší utečenci, ako sú osoby s určitým zdravotným znevýhodnením alebo staršie osoby, ktorí potrebujú dostávať informácie prispôsobene, osobne alebo telefonicky, v jazyku, ktorému plne rozumejú, a v prípade potreby s možnosťou kľásť doplňujúce otázky.

V reakcii na tieto potreby UNHCR podporil slovenskú vládu a miestne samosprávy výrazne posilniť prístup utečieniek a utečencov k informáciám o ich právach a dostupných službách prostredníctvom širokej škály komunikačných kanálov. Telegram UNHCR Slovensko,⁴⁹ ktorý má viac ako 10 000 skladovateľov, prináša spoľahlivé informácie v štyroch jazykoch o hlavných legislatívnych a iných novinkách týkajúcich sa utečencov, osvetové kampane, informácie o finančnej pomoci a rôznych aktivitách a podujatiach. Linka pomoci UNHCR a UNICEF⁵⁰ odpovedala v období od júla 2023 do marca 2024 na viac ako 13 000 hovorov, ktoré sa zaoberali otázkami od finančnej pomoci až po naliehavé záležitosti ochrany. Stránka pomoci UNHCR Slovensko⁵¹ ponúkajúca rôzne informácie v šiestich jazykoch vrátane komplexného mapovania služieb podpory dostupných na Slovensku, zaznamenala počas tohto obdobia viac ako 179 000 návštev. UNHCR tiež odpovedal na viac ako 200 otázok týkajúcich sa ochrany prostredníctvom svojho e-mailu a osobne poskytol poradenstvo viac ako 200 utečencom. V období od júla 2023 do marca 2024 UNHCR skonzultoval viac ako 170 utečencov prostredníctvom skupinových diskusií.

⁴³ UNHCR, IOM, WHO, UNICEF (2023), [Multi-Sector Needs Assessment Slovakia](#).

⁴⁴ UNHCR (2023), [Regional Protection Profiling and Monitoring: Protection Risks and Needs of Refugees from Ukraine](#); UNHCR (2024), [Regional Protection Profiling and Monitoring: Protection Risks and Needs of Refugees from Ukraine](#).

⁴⁵ UNHCR (2023), [Regional Protection Profiling and Monitoring: Protection Risks and Needs of Refugees from Ukraine](#).

⁴⁶ UNHCR (2023), [Regional Protection Profiling and Monitoring: Protection Risks and Needs of Refugees from Ukraine](#).

⁴⁷ UNHCR, IOM, WHO, UNICEF (2024), [Slovakia: Multi-Sector Needs Assessment 2023 - Annex Report on Persons with Disabilities - June 2024](#), s. 4.

⁴⁸ UNHCR, IOM, WHO, UNICEF (2024), [Slovakia: Multi-Sector Needs Assessment 2023 - Annex Report on Persons with Disabilities - June 2024](#).

⁴⁹ Telegram, [UNHCR Slovakia | УБКЕ ООН Словаччина | УБКЕ ООН Словакия](#).

⁵⁰ UNHCR (2024), [Contact UNHCR](#).

⁵¹ UNHCR (2024), [UNHCR Help Slovakia](#).

UNHCR zároveň úzko spolupracoval s partnermi, vrátane tých v centrách Blue Dot, ktorí poskytovali komplexné informácie a poradenstvo o dokumentoch, právnom postavení, ubytovaní, sociálnej pomoci, zdravotnej starostlivosti, vzdelávaní alebo zamestnaní. Títo partneri s podporou UNHCR prevádzkujú aj svoje vlastné komunikačné kanály vrátane skupiny na Facebooku s viac ako 54 000 odberateľmi.

Odporúčania

UNHCR víta pokračujúcu veľkorysosť slovenskej vlády a spoločnosti pri reakcii na potreby utečieniek a utečencov utekajúcich z Ukrajiny a príklad, ktorý tento prístup dáva na medzinárodnej úrovni aj v rámci EÚ. Aj napriek tomuto odhodlaniu a priaznivému prostrediu v súvislosti s ochranou utečencov pretrvávajú niektoré výzvy. Otvorenosť slovenskej vlády k proaktívnej spolupráci s agentúrami OSN a ďalšími kľúčovými aktérmi umožnila identifikovať a riešiť medzery vo verejných systémoch, ktoré existujú aj v iných krajinách EÚ prijímajúcich utečenky a utečencov z Ukrajiny. V tomto zmysle UNHCR formuluje odporúčania pre Slovenskú vládu s cieľom posilniť začlenenie a prístup utečieniek a utečencov k ich právam v oblastiach, ktoré sú pokryté v tomto Protection Brief III.

Odporúčania: ubytovanie

UNHCR odporúča vláde Slovenskej republiky:

- Preskúmať alternatívne riešenia pre zraniteľných utečencov (vrátane utečencov so zdravotným znevýhodnením alebo osôb s vážnymi zdravotnými ťažkosťami), ktorí sa nemôžu pravidelne osobne dostať na miestne úrady, čo je podmienkou na získanie príspevku za ubytovanie. Možné alternatívy môžu zahŕňať online potvrdenie, návštevy prostredníctvom mobilných tímov alebo potvrdenie prostredníctvom tretej osoby s plnou mocou.
- Prehodnotiť zoznam zraniteľných skupín oprávnených na podporu s ubytovaním, aby potenciálne zahŕňal:
 - Opatrovateľov osôb so zdravotným znevýhodnením alebo osôb s vážnymi zdravotnými ťažkosťami.
 - Osamelých rodičov/opatrovateľov detí, ktoré nemôžu denne navštevovať školu z vážnych dôvodov.
 - Tehotné ženy.
 - Osamelých rodičov/opatrovateľov s tromi alebo viacerými nezaopatrenými deťmi.⁵²
- Identifikovať kapacity v hromadných ubytovacích zariadeniach a centrách sociálnych služieb, ktoré je možné prispôbiť osobám so špecifickými potrebami, najmä osobám so zdravotným znevýhodnením, s vážnymi zdravotnými ťažkosťami ako aj starším osobám, ktoré vyžadujú špecializovanú starostlivosť, pomoc, zdravotnú starostlivosť a/alebo bezbariérový prístup. Tým sa tiež posilnia kapacity rezidenčných sociálnych služieb pre hostiteľskú komunitu na Slovensku.

Odporúčania: začlenenie do sociálneho systému

UNHCR odporúča vláde Slovenskej republiky:

- Zvážiť umožnenie prístupu k sociálnym príspevkom pre osoby s dočasným útočiskom na rovnakej úrovni ako občania Slovenskej republiky, najmä k dávke v nezamestnanosti,⁵³ aktivačnému príspevku, rodičovskému príspevku, prídavku na dieťa, kompenzáciu pre osoby so zdravotným znevýhodnením, príspevku pri narodení dieťaťa, náhradnom výživnom a príspevku na pohreb. Tieto príspevky by mohli poskytnúť významnú podporu a mať silný pozitívny vplyv na najzraniteľnejších členov komunity utečieniek a utečencov.
- Zabezpečiť, aby sa posudzovanie oprávnenosti na dotáciu na podporu humanitárnej pomoci osobe s osobitnou ochranou v súvislosti s jej závažným zdravotným postihnutím vykonávalo v jazykoch, ktorým utečenci rozumejú, a aby sa zohľadnili individuálne okolnosti a špecifické vplyvy ich zdravotného znevýhodnenia.

⁵² Toto odporúčanie sa uvádza v súvislosti so systémom podpory ubytovania zavedeným od júla 2024 po období, na ktoré sa vzťahuje tento Protection Brief III.

⁵³ V súvislosti s dávkou v nezamestnanosti sa odporúča umožniť osobám s dočasným útočiskom, ktoré boli zamestnané na Slovensku a následne prišli o prácu, zapísať sa do registra uchádzačov o zamestnanie na Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny, aby mali prístup k tejto dávke.

- Zvážiť uznanie platnosti ukrajinských preukazov osôb so zdravotným znevýhodnením, čím by sa uľahčil prístup utečieniek a utečencov k pomoci určenej pre osoby so zdravotným znevýhodnením na Slovensku, ako sú parkovanie, zľavnená doprava atď.

Odporúčania: prístup k spoľahlivým informáciám

UNHCR odporúča vláde Slovenskej republiky:

- Ďalej posilňovať dostupnosť aktuálnych informácií o právach utečieniek a utečencov a dostupných služieb v jazykoch, ktorým utečenci rozumejú, vrátane ukrajinčiny, ruštiny a angličtiny, so zameraním na to, aby boli informácie týkajúce sa oprávnenosti na rôzne sociálne príspevky zrozumiteľné a dostupné v jednoduchej forme. To zahŕňa aj informovanie o všetkých zmenách týkajúcich sa systému podpory ubytovania s dostatočným predstihom, aby sa zvýšila predvídateľnosť štátom poskytovanej podpory.
- Posilniť informovanosť zdravotníckych pracovníkov a verejnej zdravotnej poisťovne a zabezpečiť, aby boli plne informovaní o právach utečieniek a utečencov na zdravotnú starostlivosť, v súlade s plným rozsahom zdravotnej starostlivosti pre všetkých utečencov.
- Podporovať kapacity štátnych zamestnancov, ktorí pracujú priamo s utečencami, najmä v najdôležitejších lokalitách, s cieľom uľahčiť interakciu s utečencami, a to aj zvýšením prítomnosti tlmočníkov a kultúrnych mediátorov.

Pre viac informácií:

Richard Koyš | Senior Protection Associate | koysh@unhcr.org

Carmen García | Associate Information Management Officer | garcicar@unhcr.org

Amanda Majakulma | External Relations Officer | majakulm@unhcr.org

www.unhcr.org / [Navštívte Operational Data Portal Slovensko](#)

Predchádzajúce publikácie

Slovakia Protection Brief I

Slovakia Protection Brief II

